

## להתרחק מפולחן האישיות

[פרשת כי-תשא, שנת התשס"ח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי.  
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אהרן הכהן היה אוהב ישראל ורצה להציל אותם מעוון. בירידת משה רבנו מההר, הטיח דברים קשים נגד אהרן "מה עשה לך העם הזה? כי הבאת עליו חטאה גדולה!" (שמות לב, כא).

אבל חז"ל לימדו עליו זכות. אהרן שיתף פעולה עם החוטאים מפני הפחד שיהרגו אותו. תיארו לנו חז"ל את המצב. עת שאמרו "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, לא ידענו מה היה לו?" באותה שעה עמד עליהם חור (בן מרים, כלומר אחיינו של משה) ואמר להם: 'כרותי-צואר, אין אתם נזכרים מה נסים עשה לכם הקב"ה? [כלומר, אל תתייאשו מעתידכם. גם בלי משה, הרי הקב"ה הוא המשגיח עליכם]. מיד עמדו עליו והרגוהו. נכנסו על אהרן ואמרו לו, כשם שעשינו לזה כך אנו עושים לך. כיון שראה אהרן כך, נתיירא. בקשו [המאיימים עליו] לבנות מזבח עמו, ולא הניח להם. אמר להם: הניחו לי ואני בונה בעצמי. שאין כבודו של מזבח שיבנה אותו אדם אחר. ואהרן נתכוין לאתר הדברים". (שמות רבה, מא).

ובמדרש אחר: "וירא אהרן ויבן". "אמר אהרן אם בונים הם, אותו הסרחון נתלה בהם. מוטב שיתלה הסרחון בי ולא בישראל" (ויקרא רבה, י).

הרי לא רק שכיון לטובה, אלא גם עשה מחמת פקוח נפש. ואעפ"כ כאשר משה ירד מההר וגער באהרן "מה עשה לך העם הזה?" התגונן אהרן והתחנן "אל יחר אף אדוני".

אמרו בספר הקדמון "מדרש אגדה" (לב, כב) "מכאן למדנו שהיה משה רוצה להרוג את אהרן". הקשה "צרור המור" והרי לא משמע מהמלים הללו של משה כי חרה אפנו? אלא אולי טון הדיבור שלו הוכיח זאת. ולי נראה כי ראה בהבעת פניו של משה זעם גדול, והיה יכול לכלול את אהרן יחד עם המומתים בעון העגל, כי הוא הגורם להם.



האם הקב"ה קיבל כל ההתנצלויות הללו, כל הטיעונים הללו לטובתו של אהרן? לא כן. הפסוק מעיד "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו" (דברים ט, כ). ופירשו חז"ל "אין לשון השמדה אלא כילוי בניס" (ויקרא רבה) ומביא רש"י (ט, כ) כי הועילה תפילתו של משה וניצלו לאהרן שניים מארבעת בניו.

חז"ל גינו מי שמשבח את אהרן על שביצע פשרה.

אמנם היו מחז"ל שהביאו לימוד זכות נוסף עבור אהרן (סנהדרין ז. דברי ר' בנימין בר יפת, שחשש אהרן "אם ייהרג במקדש ה' כהן ונביא" ולכן התפטר איתם ושיתף עמהם פעולה). אבל בסיכומו של דבר אמרו חז"ל "כל המברך את הבוצע [המכין פשרה] אינו אלא מנאץ".

על מי זה נאמר? שתי דיעות בדבר.

- א. אמנם ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי (סנהדרין ו תחילת ע"ב) פירש פסוק זה ללמדנו שאסור לדיין לעשות פשרה בין בעלי הדין, אלא יקוב הדין את ההר ויחליט או לכאן או לכאן. אבל בסיכום של הסוגיא (דף ז) החליטו חז"ל לא כמוהו, ופירשו את הפסוק לענין אחר.
  - ב. כי הפירוש הנכון בפסוק "ובוצע בך נאץ ה'" הוא ביקורת דוקא נגד אהרן, עליו אמרו שם, שהמברך אותו על פשרה שעשה, אינו אלא מנאץ. כמו שכתב רש"י: "שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל".
- [ומניין לנו שזוהי המסקנא הסופית?

כי אמרו שדברי ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי הם "**פליגא** דר' תנחום בר חנילאי" (דף ז. ה) הבא ללמד שפסוק זה נאמר דוקא נגד מעשהו של אהרן (רש"י ד"ה מקרא זה, וד"ה אלא כנגד מעשה העגל). והרי כלל בדינו בשם ר' סעדיה גאון והרמב"ם, "**אין הלכה כנפלא**" (ענין "כתבים" לגר"י קאפח, ח"ב עמ' 557). זאת אומרת כשהגמרא אומרת "**ופליגא**" – סימן הוא שאין הלכה כמוהו].

אמנם ר' בנימין בר יפת צודק מבחינת לימוד זכות על אהרן שחשש פן ייהרג, אבל בפועל ולמעשה אסור היה לו לאהרן לחשוש. כיון שמדובר בסוד עבודה זרה היה לו למסור נפש כמו שעשה חור, ואפילו ימיתו אותו פורעי חק. אחרי שדבורי שכנוע או תוכחה לא הועילו, אסור לו לשתף פעולה בידיים! ולכן הכרעת התורה היא גלויה "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו" (דברים ט, ט) והיא המוכיחה כי אהרן טעה כאן טעות גדולה (אע"פ שבדאי כיון הכל לטובה!). וגם הגמרא שאמרה "ופליגא" סבורה כי אהרן לא צדק בהחלטתו.

מכאן למדים אנו יסוד בחיים – גם גדול שבגדולים יכול לטעות. ואמנם גדולי ישראל בכל הדורות היו מנהיגים את הדור, ובידיהם רבבות פסקי הלכה שפסקו להם. אבל לומר שמעולם לא טעו בשום דבר, זהו גובל על פולחן-האישיות ואיננה דרכה של תורה. הרי גם במשה רבנו מצאנו ע"פ מאמרי חז"ל, **7 פעמים שטעה**. "ואם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו איזובי-הקיר?" אי לכן אמרו חז"ל (ב"מ לא. וכך נפסק בשו"ע יו"ד סי' רמב סעיף כב) "הוכח תוכיח", אפילו תלמיד רב. ואין למנוע הדיבור מתוך הנחה מוטעית שמעולם אין הרב טועה בכלום.

ודוקא מן חטא העגל למדנו יסוד זה, לא להכשל בהערצת יתר של גדול עולם, הערצה שהיא יותר מהשיעור התורני. הרי מה אירע שם? משה רבנו נעלם, וחששו ישראל כי בלעדי הנהגתו של משה רבינו הם אבודים. "כי זה האיש משה אשר העלנו מארץ מצרים, לא ידענו מה היה לו". תמיהה גדולה יש כאן. שִׁכְחוּ את ה' ותלו כל הצלתם דוקא ע"י בשר ודם?

#### [1] כותב על כך אדמו"ר ר' צדוק הכהן –

כי החוטאים בעגל הם היו דוקא האספסוף שעלו ממצרים יחד עם ישראל, והם שייחסו כוחות אלוהיים למשה. ולכן גער בו ה' "לך רד כי שיחת עמך" (עמו של משה, עין רש"י שמות לב, ז). זו לשונו: "כי בני ישראל נקראים עם ה', שעיקר אמונתם **בה'**, רק משה הוא המלמד לזה. ולכן הם רָבו עם משה [בכמה וכמה נסיונות במדבר]. אבל הערב רב הם רק האמינו **במשה** [כשלעצמו] שראו נסים ונפלאות שעשה, ונקראים עם משה ולא עם ה' כי לא ידעו את ה', כי הם גשמיים ואין משיגים (רק) [=אלא] דבר גשמי, נגלה ונראה למראית העין. ולכן אמרו 'כי זה משה האיש וכו' לא ידענו מה היה לו'. והוצרכו לתמונה אחרת שיאמינו בה. כי בלא תמונה נגלית לעין, לא היה מושג אצלם אמונה. וכו'. הערב רב אין להם השגה ואמונה רק בדבר המוחש, ולכן האמינו רק במשה רבנו [האיש]" (ר' צדוק, סוף "ליקוטי מאמרים", עמ' 239).

#### [2] מעין זה כתב "**משך חכמה**" (שמות לב, יט) –

"משה רבנו לא קראו התורה רק סרסור (ע"פ דברים ה, ה) אבל אין התייחסות התורה לו. וכו' והנה [אדם שהוא] דל-השכל קצרה ידו מלהשיג מציאות [של] מחויב המציאות [הקב"ה]. ולכן חתרו להם מסילות לעשות צורות ודמיונות. וכו' והמה כאשר ראו כי בושש משה [מלבוא], נפלו מאמונתם ובקשו לעשות להם עגל וכו'. ועל זה צווח משה: האם תדמו כי אני 'ענין'? ואיזה 'קדושה' בלתי מצות ה', עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל? חלילה, כי אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בי. ואף אם לא באתי, היתה התורה במציאותה בלי שינוי".

כלומר, טעו בני הדור לתלות כל הצלחתם ואושרם ביצאתם ממצרים ע"י צדיק מסוים. הרי צריך האדם להיות מקושר לבוראו, כי הצדיק הוא רק מורה דרך ומחנך לדור. הוא רק בתור שליח.

[3] ויש בדורנו המייחסים כוחות-על לצדיקים, שביכולתם להתגבר על גזירותיו של הקב"ה, ולהציל אף במקום שמדת הדין פסקה אחרת.

עונה על כך **רש"י הירש**, בענין חטא העגל וכשלונם כאשר נעדר משה רבנו: "והם לא ראו במשה את עושה רצונו של ה' וכו' אלא הם ראו במשה דמות אשר התעלה מעל לטבע האדם הרגיל ורכש תכונה אלוהית, איש שבכח השפעתו להטות את רצון האלוהות, ושכח ישותו להבטיח חסות מטעם האלוהות" (הרב רש"י הירש על התורה, שמות לב סוף פסוק א).  
הערה: נכון שחז"ל עודדו לבקש ברכה מהצדיק, אבל אין להאמין בכוחותיו בצורה מוחלטת כי לפעמים הוא לא נענה.

**ובדורנו אנו יש התולים כל יהדותם וקשרם לתורה באיזה דמות נשגבה של אישיות תורנית.**

[4] **כבר הרב קוק** הזהיר בענין "אמונה בצדיקים" לא להיות קיצוני בזה: "הדבקות בצדיקים וכו' היא דבר נכבד מאד במהלך התפתחות הנפשות. אבל צריך שמירה גדולה. שאם יטעה בצדיק אחד וידבק בו דבקות פנימית הויתית, וידבק ג"כ בחסרונותיו, הם יפעלו לפעמים על הדבק בַּמַּדָּה גרועה, הרבה [יותר] ממה שהם פועלים על האיש המקורי". ("אורות", עמ' קמו).  
כלומר זקוקים אנו למידת ביקורת.

גם על העקרון המפורסם "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", אפילו יאמרו על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, צריכים לדעת שזה נאמר אך ורק על **הסנהדרין בלבד** ולא על הדרכה של צדיקים בודדים. (הוספנו בירורים נוספים ב"תוספת" שבסוף פרשת שופטים, בספרנו "אוצרות התורה").



### **בסיכום,**

למדנו ממעשיו של אהרן, כי למרות כל גדולתו העצומה, וזכה להיות "שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", בכל זאת אפשר הדבר שיטעה בחשבון המעשים. ודאי כי כל כוונותיו היו לטובה. אבל רואים אנו מהמקראות וגם ממאמרי חז"ל שמתחו נגדו ביקורת, שכמעט נענש.

וכן בימינו, גם כאשר צדיק הדור מחליט איזו החלטה או נוהג איזה מעשה, צריך כל בן תורה לערוך חשבון תורני מהמקורות ולא להיות משועבד בתלות עיוורת לדברי הצדיק ההוא.  
זה למדנו ממעשה העגל, לפי דברי ר' צדוק, "משך חכמה" והרב הירש.